

POTWARZ (317) *sb f*

o jasne, a pochylone (w tym 9 r. błędne znakowanie).

sg *N* potwárz (57). ◇ *G* potwárzy (48). ◇ *D* potwárzy (4). ◇ *A* potwárz (51). ◇ *I* potwárzą (30). ◇ *L* potwárzy (11). ◇ *V* potwárzy (3). ◇ *pl N* potwárzy (16), potwárze (5); -y *BibRadz*, *GrzegRóżn* (3), *SarnUzn* (2), *LeovPrzep*, *RejPosWstaw*, *ModrzBaz*, *SkarJedn*, *SkarŻyw* (2), *CzechEp*, *SkarKaz*, *SkarKazSej*; -y : -e *WujJud* (1:5). ◇ *G* potwárzy (25). ◇ *D* potwárzóm (11), potwárzám (5); -óm *CzechEp*, *SkarKaz*; -ám *GrzegRóżn*, *NiemObr* (2); -óm : -ám *SarnStat* (9:2); ~ -óm (6), -om (3) *SarnStat* (6:3), -(o)m (2). ◇ *A* potwárzy (37), potwárze (1) *WujJud*. ◇ *I* potwárzami (8), potwárzmi (1); -ami : -mi *SarnStat* (1:1). ◇ *L* potwárzach (4).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde* także XVII – XVIII w.

*Falszywe posądzenie, oszczerstwo, obelga, znieważenie, kalumnia, obmowa; calumnia BartBydgd, Vulg, Mącz, PolAnt, Modrz, JanStat, Cn; contumelia PolAnt, Mącz, Vulg, Cn; (falsum) crimen, criminatio (falsa) Mącz, Cn; accusatio, convitium, sycophantia Mącz; ignominia, opprobrium PolAnt; diabole, maledictum Cn (317) : BierEz M2; BartBydgd 21b; Nikomu nie zazrzy, á nad wśitko ftrzez fie potwarzy. BielŻyw 20; KrowObr 199v; Vczyniń [hetman] rázem grozę/ ná łup y ná potwarz/ Bo ták godzien karánia złodziey iáko y łgarz. RejZwierz 13; BibRadz Sap 2/19; [gdy] będziemyli tylko állegowác Krolmi ftaremi Krolowi fwemu/ á lámi fye imiemy potwarzy/ niewiáry/ y vporu nowego/ [...] Prává áni pokoiá w Polfzce miec niebędziemy nigdy. OrzRozm T2v, E2; Potwarz záľmuca mądrego/ á łamie moc fercá iego fláchetnych obyczáiw [bibl. Eccle 7/8]. BielKron 80v [przekład tego samego tekstu StryjKron]; GrzegRóżn Fv, F2 [2 r.], I3v; Convitium, Potwarz/ Łáyánie. Mącz 64b; Calumnia vel Accusatio Potwarz álbo oskárzenie. Mącz 68d, 32b, 64b, 84b, 341a; SarnUzn C8; RejPos 127; BudBib Sap 12/19; SkarJedn A4v; Boże day nam táką fkromnośc/ gdy obmowj podobno flufznie ćierpiem. bo potwarzj á kto dżis zmilczy? SkarŻyw 243, 41, 185, 391; StryjKron A6; On to potym/ czego teraz ludzie znác ábo y wyznác niechcą/ pokaże: kto ieft iego chwalcą: kto też bluźniercą: kto potáiemnie złości broi/ á kto też w niewinności fwey od tákich potwarzy ftoi. CzechEp 55; Ty dwie rzeczy/ czymby w nas pokazác mogł X.K. y onych dowieśc nie tuřę áby nálał. Nie tylko flufznie y fprawiedliwie: ále y ták wedle podobieńftwá: á náwet y wedle potwarzy/ ktoraby wždy iedno moglá miec w fobie nieco podobnego. CzechEp 382; Przeciw rozumowi mowi gdy to twierdzi/ co ieft przeciw wśytkim zmyłom: [...] y przeciw [wbrew] wielum potwarzom/ ktore nas bez wftydu od wielu ich potykáią. CzechEp 405, *3, 202, 209, 337 marg; Ale iż ták wiele tych potwarzy/ iż ledwie wiedziec/ zá ktorąby fię pierwey viác NiemObr 91, 11; Głód iéy [cnoty] nie vmorzy/ Złoto nie przyfporzy. Potwarz też nie pláci/ Zdrádá tákże tráci. PudlFr 4; PaprUp F4, Hv, I4v, L2v; Tá tedy bayká niech będzie zá náukę Senatorom wtrzegác fie zdrády tych ktorzy potwarzámi tych náieźdzáią/ ktorým rowni cnotą być nie mogą Phil R2; KołakSzczęśl C2v; Widzialem potwarzy ktore fię pod flóńcem dzieią/ y lzy niewinnych ktore poćiechy żadney nie máią SkarKaz 2a; SkarKazSej 704a; [PRzy wielkich páńfkich dworzach/ obficie roście zyele/ ktore połácinie zowiemy Cálumnia/ á po polfku Potwarz/ to ieft złośliwe á kłamliwe oflávienie LorichKosz 52v (Linde)].*

potwarz czego [= co przypisująca] (4): [Sabellijańczycy] lámie niezboźnie rozumiejąc o wierze/ ludzie zboźne/ y tę ich profłá fłará y Apofłolfká w słowie Bożym opifaná wiaré/ kácerftwem zowá/

y mnogich Bogow potwarzą ich złościwie obciążąią *GrzegRóżn* Bv; To chce zaifte szatan potwarzą trzech Bogow/ którą ná słowo Boże kładzie vczynić/ áby nas od profoty słowa Bożego odwiodłzy/ aż do Babilonu zawiódł *GrzegRóżn* K2, D; *CzechEp* 222.

potwarz kogo [= *na kogo*] (1): Okazawłzy ták [...] / łprołne y grube potwarzzy Bogá łámego/ y pomázańca teź iego/ [...] iuż teź czás iest/ áby fię tymże łpofobem [...] pokazało/ co teź mnie y z brácią moią/ I.M.X.K. niełtułznie zádáie *CzechEp* 211.

potwarz od kogo (2): *SkarŻyw* 390; Iac iáko zá tę y zá inne prace moje zapłáty y dzięki od ludźi dobrych y pobożnych nie żádam: ták fię teź potwarzzy y niewdzięczności od złych y vpornych nie łękam *WujNT przedm* 27.

potwarz przeciw(ko) komu, przeciwko czemu (4): A owłsemem práwie zámilknął/ [...] áby oni y ftąd nienábyli przeciwko mnie potwarzzy. *RejPs* 59; *LubPs* aa5v; Złorzeczeńftwo rozliczne iesth. Są bowiem przeciwko Pánu Bogu bluźnirftwá/ łą potwarzzy przeciwko ludzyom/ łzkáráde obmowifká álbo łzacowania *RejPosWstaw* [110²]v. Cf »potwarz mowić«.

potwarz na kogo, na co (16): Ałye tego szad ma spilnołczya doysrecz aby pothwarz nyebyła na spravyedlyve łvdzye *LibLeg* 6/116; czemułcie fię tu febrali/ abyłcie potwárz na fwiętego łyna bożé⁸⁰ nalezli/ a tako go fallłfywie ofkarzyli/ ij bez winy zabili. *OpecŻyw* 83; Convenit ad eam haec contumelia w czas nań tá potwarz/ godzien tego *Mqcz* 481d; Euzebius Arryánin/ y iego towarzysze łpifane ná Athánázego potwárzy Iuliuszowi Rzymłkiemu Biskupowi pošłáli *SkarJedn* 127, 229, 240, 276; A Heretykowie Czárnokšięźnikiem S. Chryzołtomá zowíac: inne potwarzzy nań po mieście rozgłáłzáli. *SkarŻyw* 86, 183 *marg*, 389 [2 r.], 390; *CzechEp* 205. Cf »potwarz zmyśláć«. Cf teź »potwarz kłáść«, »potwarz wewlec«, »potwarz wieść«.

potwarz o kogo, o co (2): *Diar* 57; A gdy [krzešcijaníe] byli šcífkáni potwarzą o Trzy Bogi/ tedy oni vćiekáli fię do tego Iednego Bogá łftności/ którą łftnością zoltał heretykiem Ieden on Bog Oćiec Kryłtułow *GrzegRóżn* F2.

potwarz o czym [= *co jest potwarzane*] (1): GDY o káždy náuce/ częłtkroć włczynáią łye wielkie omowy y potwarzzy/ ktorým ludźie niekörtzy niedołtáteczney mądrołci będąc/ łzczerą prawdě/ álbo ołzpecic/ álbo zágubić všłuią *LeovPrzep* av.

potwarz o czym [= *treść potwarzzy*] (2): Ielli tedy będą prawdziwe ich potwarzzy y wykřety o dwu Bogách/ tedyć napřzod mułzą włzythko pímo kácerłtwem y máctwem názwác y potępic *GrzegRóżn* B3; Potwarz, o słowie Bozym ná koniu białym. *CzechEp* 222 *marg*.

potwarz czyja [= *od kogo, od czego*] [*w tym: pron poss* (23), *G sb i pron* (14), *ai poss* (8)] (45): *ForCnR* A3v; *LubPs* I2v, bb2; *BibRadz Eccli* 51 /7, *Rom* 3 *arg*; Cełarz miał tákíe káznodzieie vłtáwić/ ktorzyby z obu łtron bez potwarzzy czyiey zgodliwie powiádáli *BielKron* 207v; *GrzegRóżn* A4, Bv, B3 [2 r.], B4, C4 (9); A przeto tey ich zawiłney á niezmierney potwarzzy/ vmyłłiem ná ten czás krotko zábíeżec. *LeovPrzep* a2; *RejPos* 343; á tey prawdziwey Wiáry/ y nas Kátholików łwoich od włzelkich wmyłłow y potwarzzy łwowlonych ludźi rácz broníc *WujJud* b3, 180v, 187v, 230, 240v, 243 (9); *CzechRozm* Av; [Grecy] przed Synody vćiekáli/ á zboru fię powłzechnego/ iáko winni łędziego/ bali. Y ofmy (ná ktorým potwarzzy fię łwoich włtydzili/ y košcioł Rzymłki oczyšcili) rádzyby zátłumili/ gdyby mogli. *SkarJedn* 164; Y vprošł to v Pána Bogá iż zá iego [*papieža Mikołaja*] żywotá Bulgárowie

przed fię w wierze S. przy kościele Rzymfkim trwáli/ á mieyfćá potwarzy Greckiey nie dáli. *SkarJedn* 220, 65, 229; *SMiuy* fye nádemną/ Boże litościwy/ Bo mię prawie w ziemię w bił [!] człowiek złośliwy. Nie mam odpoczynku/ nie mam y wytchnienia/ Od iego potwarzy/ y iego trapienia. *KochPs* 82, 186; *SkarŻyw* 57, 389 *marg* [2 r.]; *StryjKron* A6; *CzechEp* 73, 400; *WujNT* 3.*Ioann arg*; Auguſtyń ś. fwym ádwerſarżom ták odpowíadał: Z ſtrony ludzkiego mniemánia/ mam dofyć ſwiádkow co mię znáią: z ſtrony P. Bogá fámo mam ſumnienie/ ktore przeciw wáſzym potwarzom niewſtrálfzone niolę. *SkarKaz* 352b; *SkarKazSej* 698a, 705a. *Cf Wyrażenia przyimkowe.*

potwarz czyja [= na kogo] [*w tym: G sb i pron* (2), *pron poss* (1), *ai* (1)] (5): Gdybyś wźrzał potwarzy niedoſtáttecznych ludzi/ á bez práwne fady/ áno fię przewraca ſpráwiedliwość w ziemi: niedziwuy fię tákowym rzeczám. *Leop Eccle* 5/7; wzbudził Pan ducha ſwego w onym Dánielu/ iż iá [Zuzannę] wywiódł ze wſzytkich vpadkow á z onych potwarzy iey. *RejPos* 167, 336; *CzechRozm* 217; áczem y ſam miał był wolá nieco wedle baczenia y rozſádku mego odpílać/ widząc ták wielkie y znáczne błędy: y iáwne potwarzy niewinnych: ktorzy by fię ſlepy domáćć mogł *CzechEpPORz* **3v.

Ze zdaniem przydawkowym referującym treść potwarzy [*aby* (2), *iż* (2), *jakoby* (2), *żeby* (2)] (8): *KrowObr* 199v, 219; Po ſmierci tedy tego Bazylego. Owczyná ieden z rády w wiązał fię bárzo w opiekę Kfięzny wdowy. A gdy iá Michał Glinfki o tho karał ſłowy iako powinowátá/ włożyłá nań potwarz iż chciał vćiec/ zdrádziwſzy/ do Litwy *BielKron* 430; *SkarŻyw* 390; *StryjKron* 767; Potwarz, żeby fię fyn Boży miał zſtáć z ducha z boſtwá y Aniołá. *CzechEp* 221 *marg*, 283; *WujNT Act* 23/25.

W połączeniach szeregowych (26): Grzeſá przełożony y wſfyfcy poſpolicie/ ktorzy phálfiwą przifięgá/ nieſpráwiedliwe/ zapyfy/ liſty/ potwarzá/ omowá/ zawyſczá/ domyſlem/ podeyrzenym/ naprawá/ przenaieczyym/ ſkazanym/ ſfulbrifem fałszywym ſwiatczá przeciw bliźnemu ſwemu. *SeklKat* M2v; *LubPs* K3v *marg*; przez wiárę bywáią ſercá ludzkie otzyſćione/ w ich vſćiech powieda Ian ſwięty/ nieieft nálezione kłamftwo/ zdráda/ obłudá/ potwarz/ y zmamienie Papielkie *KrowObr* 229v; *Leop Ier* 22/17; *BibRadz Eccli* 51/7; *OrzRozm* T2v; A przetoż my (áby kto nie wátpił) nie vſtrálfzeni żadnym wołaniem/ pothwarzá/ ábo kłamftwuy/ zdrádami/ y okrucieńftwem/ krwáwych Sofiſtow) ták záwſze wierzyć będziem iákochmy drzewiey wyználi *GrzegRóżn* C4v, C4; *Contumeliosae in aliquem literae*, liſt przeciwko komu pelen yádu potwarzy/ gniewu y zley woley. *Mącz* 64b; *Criminosa oratio*, Pełna potwarzy/ Sromocenia y Przimówek *Mącz* 68d, 68d, 436b, 491d; *SarnUzn* H6v; *RejPos* 23v; Takać to będzie ſpráwá/ iáká y tá byłá nieprawdy/ potwarzy/ kłamftwá/ bluźnierftwá/ ſzaleńftwá/ nieumieiętnoſći á złoſći pełna. *WujJud* 243v; *RejPosWstaw* [110²]v; *SkarJedn* 230; ci/ ktorzyby fię vczelſtnikámi ſtáli tey prawdy zbáwienney/ mogli być wolnymi nienawiſći/ vragánia/ potwarzy/ krzyżow y przeſládownia. *CzechEp* *2, 18, 382, 400; *NiemObr* 3; Dla tego fię kocham w krewkoſćiach/ w potwarzách/ w potrzebách/ w przeſládowniach/ w vćifkách dla Chriſtuſá. *WujNT* 2.*Cor* 12/10; *SkarKaz* 161a; *SkarKazSej* 702b.

W przeciwstawieniach: »potwarz ... prawda (2), czeſć, niewinnoſć« (5): A chceſz widzyeć iż to prawdá co ya powyádam á nye potwarz? *KromRozm* I Gv; A iefli go [*nieuczciwy dlužnik wierzyciela*] czym nie podejdzie w iego pieniądżach tedy mu bes przyczyny zoſtawa nieprzyaciélem. Y nágradza mu to przeklinánien y złorzeczeńftwem/ á miáſto czći potwarzá oddawa. *BudBib Eccli* 29/9; *KochPs* 64; *CzechEp* *3; Ale niemacie zwaſniwſzi fię nayeden dom/ Potlumiac y wygubiać go ſua temeritate

á choc tez drugi przyczini niemaiac pomaga inżem potwarzi á prawdy niewznawa tak fie zwaz kazdy zachowac ma/ jako Cicero vpomina: [...] *Paprup* D4v.

W tłumaczeniu biblijnej nazwy miejscowej Esek 'kłótnia, sprzeczka' (1): A kopaiąc przy Ńtrumieniu/ nálezi wodę żywą. Ale y tám Ńwar záŃleđł páłterzow Gerary przeciwko páłterzom Izáákowym/ mowiących/ NáŃlá tho wodá. I dlá thego: imię Ńtudniey z onego co fie było przytráfiło názwáł/ Potwarz [*vocavit Calumniam*]. *Leop Gen* 26/20.

W charakterystycznych połączeniach: potwarz mnogich (trzech) Bogow (3), gmatwania; potwarz grecka, heretycka (3), konfesyjonistow (3), ludzka, ludzi (niedostatecznych, pysznych, swowolnych) (3), sofistow, szacunkarzow; potwarz niewinnych; potwarz na Boga, na kościół (łaciński, rzymski) (2), na sprawiedliwe ludzie; potwarz maże, napęlnia, obraca się [na kogo], obrusza, potyka [kogo], przeszkadza, szkodzi; potwarzy nasłuchać się, przyczyniać, strzec (wystrzegać) się (2), szukać, uczyć, wstydzic się (2); do potwarzy ścigać; od potwarzy (o)bronic (3); z potwarzy wywieść; potwarz należć, rozgłaszać, wygubić, wyrzucać (2), wytrwać (2), zmilczeć; na potwarz uskarżać się, zmowić się; o potwarz kusić się; potwarzą doświadczać, o gardło przyprawić, najeżdżać, obciążać, pokazać, prześladować, roztargniony, ściskany, świadczyć, trapić, uciśniony, ufarbować, umalować, ustraszony, walczyć, winić, wywrocic, zaszkođić; w potwarzy kochać się, pokazać; potwarz(y) częsta, dziwna, marna, nieuchronna, niezliczone, niezmierna, nowa (2), prawdziwa, rozebrana, rozliczne (4), rozmaite (2), starodawna (2), szkodna, uporna, wniesiona, zawisna.

Zwroty: »potwarz cierpieć« = *calumniam sustinere Vulg* (5): Zła ráda y potwarz ktorą P.Krifćtus ćirpiáł dla nas niewinnie. *LubPs* L3 marg; To mowi Pan záŃthępow/ Potwarz á beŃpráwie ćierpiá Ńynowie Izráelćci/ Ńpołu y Ńynowie Iudćcy *Leop Ier* 50/33; GDY [...] ludzie niektorzy niedoŃtáteczney mądroŃci będąc/ Ńzczerą prawdę/ áłbo oŃzpećic/ áłbo zágubić vŃŃiuią/ á nawięcey tą náuką [*lege: ta nauka*]/ ktora vczy o Biegách NiebieŃkich y o ich Ńkutkách/ tę potwarz náđ inŃze záwŃze ćierpi *LeovPrzep* av; *WujJud* 181; *SkarKaz* 161a.

»potwarz kłáść (a. wkłádać), włóżyć (a. połóżyć, a. złóżyć itp.); potwarz włóżona« [*w tym: na kogo, na co* (23)] [*szyk zmienny*] (18:7;1): *BierEz* M2; *HistJóz* D; OŃáđziłem fie Ńam y vczyńiłem ŃpráwiedliwoŃc/ przetho nie wydaway mie tym ktorzy na mię potwarz kłáda [*non tradas me calumniantibus me*]. *WróbZołt* 118/121; *Diar* 57; *KrowObr* B3, 167v; Nie bęđzieŃ potwarzy kłáđł ná bliźnego twego [*non facies calumniam proximo tuo*]/ áni go gwáłtownie vcíŃkác bęđzieŃ *Leop Lev* 19/13; *KochZuz* A3; Trzeći Ńpifek Moich kłiág ielć ná ty z oŃobná ktorzy bronią złoŃci RzymŃkich iáwnych/ á potwarzy nanię [*lege: na mię*] wŃzędzie kłáda/ ácz kolwiek piŃáłem przeciw im spopeđliwoŃci. *BielKron* 196v, 430; *GrzegRóżn* K2; *CzechEp* 130; *SkarJedn* A4v, 27, 234, 244; Ale gdy ich [*heretyków*] wtym nikt nieŃłuchał ine potwarzy nań [*na Atanazego*] dwie włóżyli: iŃz niewiáŃte iednę [...] kmyŃli Ńwey plugáwey zniewolił: á iŃz Ńwemu Kłerykowi ArŃeniulćzowi/ rękę ná czynienie Czárnokłiętwa/ vcíáł *SkarŻyw* 390, 390, 391, 457, 493; *StryjKron* 767; *CzechEp* 20; *ReszPrz* 26; Kiedi przijaciel ktori tego Domu ktoremu on niechetnim beł co vtzinył komu/ zachozono temu á prawie kupowano krziwde yego aby fie nie yednal on obrazoni/ by tilko on Dom prziloziwŃzi potwarzi zniŃczic mogli *Paprup* G4; O Pánie IEzu ChryŃte/ wybaŃw mię/ iákoŃ wybaŃwił [...] Zuzánnę z potwarzy ná nię włóżony *LatHar* 585.

»potwarz mówić« [w tym: przeciw komu (1)] = *loqui calumniam PolAnt* (2): zły [...] choć przeciw bliźnyemu yąką potwarz mowi/ Závždy fie sam vplecye pirwey swymi łowy. *LubPs* C2; *BibRadz Is* 59/13.

»od potwarzy oczy ściąć (a. oczyścić się)« (2): [Sabellijańczycy] niechayże máią łobie [wiarę] którą chca/ by tylko fie od potwarzy swych (ktore ná nas prawdziwe wyznawce Apostoľskiej wiary zmyfláią) oczyścili *GrzegRóżn Bv*; *SkarKazSej* 698a.

»potwarz (na sobie) odnieść (a. nosić); noszenie potwarzy« = *calumniam sustinere Vulg* [szyk zmienny] (3;1): *KrowObr* B2v; *SkarŻyw* 185; Pan y zbáwiciel nász/ ktory będąc [...] bez wízelákiej winy/ y zmázy/ przedsię wiele nienawiści/ vragánia/ łromoty/ háńby/ y potwarzy/ ná łobie odnošł *NiemObr* 3; ábowiem [hetman Klaudiusz Lizjasz] fie bał by go [Pawła] łnac nie porwáli Zydowie/ y nie zábili; á onby potym^m odnošł potwarz/ iákoby wziąć miał pieniądze *WujNT Act* 23/25.

»[na kogo] potwarz wewlec (a. wewłoczyć)« (2): przetož [...] [ksiądz Powodowski] zmyšłł łobie iákies dziwne opifánie y okazánie tey rzeczy [sposobu przywrócenia utraconego przywileju po upadku aniołóv]/ ktorym náporząd ná Bogá y Chriřtułá fyná iego potwarz we włoczy: zádáiac mu to/ žeby fie z łzátánem nie łzczyrze/ ále obłudá iákás y chytošciá obchodzić miał *CzechEp* 203, 170.

»potwarz [na kogo] wieść [= rzucić]« (1): *Falsum crimen bonis viris obiectat, Szczirá potwarz ná dobre ludzie wiedzie. Mqcz* 162c.

»wybawić, obronić, oswobodzić, wywieść, wybawienie z potwarzy; wybawić od potwarzy« [szyk zmienny] (3:1:1:1:1): Opifáłem tefz krotko moje krziwdy y cięžkołci profzę aby ie w.K.m. raczyli łáfkawie vłnac/ a mnie łwżebnika łwego łtych cięžkołci y potwarzy obronić/ włáfkę łwoię krolewłką prziac *SeklWyzn* 4v; *BibRadz Eccli* 51/7; *RejPos* 153; Dzwne wybáwienie z potwarzy. *SkarŻyw* 390 marg; *CzechEp* 206; ZVZANNE/ łwięty Bog łyłzał/ moc łwá ziawił/ Dziecię šrzod łudzi łtáwił/ Chca/ by niewinnošć/ z potwarzy wybáwił. *GrabowSet* B3v; *LatHar* 656; *GošłCast* 74.

»z potwarzy się wyprawować« = *oczyścić się z zarzutów* (1): Ktorego [papieža Grzegorza IX] iáko im máluie [cesarz] dáiac tež o łobie y o wierze łwey/ z potwarzy fie wypráwuiać/ łpráwę/ y iáko wáży Papieža dobrego/ á iáko fie tež fráluie ná złego z tego iego łiftu (iákom rzekł) káždy wyrozumieć može. *CzechEp* 401.

»potwarz wyrządzać« (1): Iełczce krzešciány niebyli oni żołnierze/ ktorych Ian š. łumnienie ták informował: Nikogo nie kukłaycie/ nikomu potwarzy nie wyrządzaycie [*neque calumniam facitis Vulg Luc* 3/14] *PowodPr* 63.

»potwarz zadać« (1): Chriřtus Pan [...] ná potwarz Zydóm odpowiada/ ktorá mu zádáli/ žeby fie Bogiem czynić miał *CzechEp* 283.

»potwarzami zamietować« = *zasypywać oskarżeniami* (2): cnotliwe w nienawišci máią á bez winy ich łwemi potwarzami zámiátáią/ á iákoby pod pokrywká pokoju á przyiacielšthwá obłudnie fie obchodzą z nimi. *LubPs* I2v; *RejPos* 238.

»potwarz zmyšláć (a. zmyšlić, a. wymyšláć); wynajdowanie potwarzy« [w tym: na kogo (3), nad kim (1)] (5;1): *GrzegRóżn Bv*; á wiele rozlicznych potwarzy vštáwiczenie łwiát mušł wymyšláć nád tymi/ ktorzy fie/ [...] / nie zgadzáią z nim/ y s thymi márnemi pošłepki iego. *RejPos* 336; *SkarJedn* 218, 219; Był ten Cyryllus wielką podporá wierze Katolickiej przeciw Arryanóm/ [...] ktorzy [...]

ná feymiku fwym niezbożnym/ iego z Biskupstwá z łožili y mocą wygnáli/ potwarzy nań wielkie zmyfliwzy. *SkarŻyw* 278; *SkarKazSej* 659a.

»potwarz (cierpliwie a. skromnie) znosić« [szyk zmienny] (3): BO tho y łámi wiećie bráćia/ że wećie náffe do was/ nie było daremne: ále żelmj pierwej ćierpieli wiele/ y potwarzy znošili [contumeliis affecti] (iáko wiećie) w mieście Filippis *Leop* 1.*Thess* 2/2; *SkarŻyw* 574; Epáminondas Tebáńki/ korego [!] *Cicero principem totius Graeciae appellat*, teź ćirpliwie znošł potwarzy/ vkázuiąc że to należy ná męłtwo/ złorzeczeńłtwá wzgárdzić. *Phil* Q3.

»potwarz z siebie zrućić« (1): Calumniam contudere, Potwarz á przimówkę z siebie zrućić. *Mącz* 468d.

Wyrażenia: »fałszywa, powieści fałszywej potwarz« [szyk 2:1] (2:1): ábowiem lepłza mi iełt śmierć niź żywot/ gdyżem fię náłłuchał fáłżywych potwarzy [quia opprobria mendosa audivi]/ á ftrapionem iełt wielką bolećią. *BibRadz Tob* 3/6; *LatHar* 316; Kłopot ten fwóy/ ia złécám Bogu pod obronę/ Z którégo ma niewinność doć męźną załłonę. A iż czás wżytkowiędny świádek prawdziwy/ Wybáwi mię z potwarzy powieści fáłżywéy. *GosłCast* 74.

»jadowita potwarz« (1): lud wżyciek Athánázyufza ná łtolicę Biskupiá iednoštáynie obrał: Ná ktorey iáko wiele od Arryanow vćierpiał: w rozmaitych á iádowitych przenáśłádowaniách [!] y potwarzách/ dla Kátholickiey prawdy: teraz fię iuř pokaże *SkarŻyw* 389.

»potwarz kłamliwa« (1): [heretycy] łtaráli fię/ ze wřzelką vsilnością/ áby z łtolicie Biskupiey Athánázego zrzucili. Y zmwili fię ná potwarzy łprofne y kłamliwe/ ktore do Cefarzá [...] przyniešli: mieniąc iáko łiftámi Cefarłkimi gárdził/ y nie iełt wiernym Pánu fwemu *SkarŻyw* 389.

»nieprawdziwa potwarz« (1): A więc teź to iełtze będzie/ iáko ty powiedař/ niewřtydliwą y nieprawdziwą potwarz/ ábyście kościołow/ y ołtarzow tym łwoim Iednatzom y przytzyńcom vmárłym ludziám niebudowáli? *KrowObr* 219.

»nieuleczona potwarz« (1): Contumelia insanabilis, Nieuleczona potwarz. *Mącz* 367d.

»niewstydliva potwarz« (4): *KrowObr* 219; Teraz iáko wpieniadzach [!] ludzie łmak pocżuli/ Cnota/ i przyłtoieńłtwo do káta fię tuli. A ich plac niewstydliva potwarz załłapiła *KochSat* B2; *SkarŻyw* 391; *CzechEp* 417.

»okrutna potwarz« (1): Bo wřpomni teź łobie onę Zuzánnę/ ktora byłá vćiřniona okrutną potwarzá á okrutnym á nieřprawiedliwym łádem w niewinności łwoiey/ iáko wnet pan Bog wpuścił Duchá [...] iż iá wywiodł z onego niebełpieczeńłtwá iey. *RejPos* 127.

»potajemna potwarz« (1): Iełfi mař łprawiedliwość/ niech cie wřzem okaże/ A potáiemna potwarz/ niechay cie nie máże. *RejZwierz* 22v.

»potwarz sprosna« [szyk 3:2] (5): *WujJud* 243; *SkarŻyw* 389; Zoilufłow łie teź zawifnych nie łękam/ áni hardych storzypietkow [...] Ná ktorych łprofne złorzeczeńłtwá/ y potwarzy wiele łie ludzi vczonych y on mędrzec w Piřmie S. częłto vřkarża. *StryjKron* A6; *CzechEp* 211; Pomnię krzywdy y zelżywości y przeřładowánia łrogie y potwarzy łprofne/ ktoreš dla mnie ćierpiał. *SkarKaz* 161a.

»szczera [= prawdziwa] potwarz« = *falsum crimen* *Mącz* (10): bo łprawiedliwość bes prawdy/ á bes wiáry/ nic inego nie iełt/ iedno łczyra potwarz. *OrzRozm* E3v; *Mącz* 162c; A iż połpoliće mowiá

Rzymfcy Theologowie/ obrázy fą księgámi proŝtych ludzi [...] (-) Toć ŝczera potwarz. *WujJud* 49, 158v, 243v, 246v; *SkarJedn* 234, 236 [2 r.], 237.

»(barzo) wielka potwarz« = *summa contumelia* *Mącz* (7): A wyełka potwarz przeciw mnye od nich yełt zácztęta/ Y mowili przeciwko mnye z vporu ze złoŝci *LubPs* aa5v; *BielKron* 193; *Mącz* 431d; *LeovPrzep* av; *SkarŻyw* 278, 391; Wielka tedy iełt przewrotność odŝzczepieńcow/ ktorzy z tych ŝłow/ nie iednego ktorego Rzymkiego Papieźá/ (coby była bárzo wielka potwarz) ále wŝytkie Papieże co ich było od tyŝięcá lat/ (co iełt bluznierftwo nieŝłycháne/ y wielka krzywdá Boża) Antychriŝtem onym przednieyŝzym vczyńić chcá *WujNT* 716.

»potwarzá zarzucony« (1): wiedząc niewinného/ niezáfłuzoného/ Potwarzá nieuchronná tak záruconého: Izechmy go ŝwiadectwem ŝwym nie rátowáły/ A ledwiechmy oczymá ná to niepátrzáły. *GosłCast* 70.

»potwarzá (z)hańbiony, zesromocony« (2:1): Tákci iełt iáko powiedam: przeyrzał tho Bóg/ że moiá chuda itěz nikczemna w Koŝciele iego poŝługá/ miála być od Kácérzów tą potwarzá hańbióna *OrzQuin* G4v; *LatHar* 266; *SarnStat* 1267.

»potwarz złoŝliwa« (1): Wybaw Pánie duŝę ŝługi twego/ iákoŝ wybáwił Zuzánnę z potwarzy złoŝliwey. *LatHar* 656.

»potwarz żywa« (1): Niewinnoŝć/ pánie/ moię Przyymi w obronę ŝwoię: Przeciw potwarzy żywéy/ Y powieŝci fałŝzywéy *KochPs* 64.

Szeregi: »potwarz a bezprawie« (2): OBrociłem ŝie ku rzeczám innym/ y vŝrzałem pothwarzy á bezprávia ktore ŝie pod ŝłońcem dzieiá [*et vidi calumnias, quae sub sole geruntur*]/ á ŝzy niewinnych/ á żadnego poćiełŝycielá *Leop Eccle* 4/1, *Ier* 50/33.

»potwarz a (i) fałsz« [*szyk 1:1*] (2): *KromRozm I* I4v; przyŝłá iuž zá náłzego złego wieku/ nieŝłychána przed thym przewrotnoŝć ludzka/ ktora prawdę w fáłŝ/ á Práwo w potwarz obrociła/ kthora nam náczyniła Prokuratorow/ to iełt/ iáwnych Práwá poŝpolitego fáłŝerzow *OrzRozm* E2. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»potwarz i kłamstwo« (3): *GrzegRóżn* B4, D3v; Ale ktoreżeŝcie wy złoŝci we Mŝzey pokazáli? Nie vkażećie mi prawdziwey namnieyŝzey okrom wáłzych ŝprofnych potwarzy/ y iáwnego kłamftwá. *WujJud* 243. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»matactwo i potwarz« (1): Ian Ekkius Doktor piŝmá s. piŝał y wydał ná iáwnoŝć wielkie rzeczy przeciw Luterowym temom/ [...] Luter mu odpisał/ iż ty twoie kłiáŝki ŝá od czártá nadzywáne matactwem wiecznym y potwarzá wielká/ z bluznieniem przeciw ŝynu Bożemu. *BielKron* 193.

»potwarz i natrzásanie« (1): Bądźcie pozdrowione wŝzy naŝłáchetnieyŝze Páná Iezuŝá Chryŝtuŝá zbáwićielá náłzego/ dla nas potwarzá y nátrzáfániem zeŝromocone. *LatHar* 266.

»nieprawda, potwarz« (1): POWiedaŝ tefz/ iż tho iełt nieprawdá/ potwarz. ábyŝcie mieli ludziom proŝtym bronić krwi Páná Kryŝthuŝowej. *KrowObr* 199v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»niesprawiedliwoŝć i potwarz« (1): Roŝkázuie áby [...] ŝie wyŝtrzegáli kradźieftwá/ przyŝięgi/ y krzywd. Nieŝpráwiedliwoŝci y potwarzy. Nienawifci/ pomŝty y wŝzelkiey nie ŝłuŝzney rzeczy. *BibRadz Lev* 19 arg. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»potwarz, nieuprzejmość« (1): takie potwarzy/ nievprzeymośći w íprawách wżytkich y w práwách nápełniły ziemię/ y to grzełzne kroleństwo: iż trudno poznać iegli tu Chrześcójanie/ á iegli Bogá znáią ná tym mieyfcu. *SkarKaz* 351b.

»potwarz a niesprawiedliwy sąd« (1): *RejPos* 127 *cf* »okrutna potwarz«.

»potwarz, obelżenie« (1): Niemoc/ potwarz/ obelżenie/ Siéroctwo/ zły fąsiad/ żoná/ Miedzy złémi policzoná. *KochMRot* B3.

»o(b)mowa i potwarz« (2): Wylicza obmowy y potwarzy niektórych. A okázuię Zydy y pogany być grzełznymi z przyrodzenia. *BibRadz Rom* 3 *arg*; *LeovPrzep* av. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»obwinienie i potwarz« [szyk 3:1] (4): Ípołob wípráwiedliwienia [przez wstawiennictwo osób moźnych ludzi niesłusznie oskarżonych]/ áczkolwiek ięft dobry y chwalebny: á bárzo niewinnym/ w ich potwarzy y obwinieniu niełufznym/ łufzący: wżákże y ten BOgu/ dla nas ludzi/ żadną miárą nie należy *CzechRozm* 217v; [*w czwartej części pisanía*] ná rozliczne obwinienia/ y rozmaíte potwarzy/ ktoremi X.K. nie tylko nieípráwiedliwie/ ále y nie obácznie/ ludzi niewinne fzácuie/ fądzi/ y potępia odpowiedáć będę. *NiemObr* 91, *kt*, 3.

»potwarz a omylność« (1): Dla tego iżefcie wzgárdzili łowá prawdziwe/ á položyliście nádzieię w potwarzy á w omylnościach [*calumnia et tumultus Vulg Is* 30/12; *extorsio et perversitatio PolAnt Is* 30/12]/ á przyftálifcie mocno k niey/ przeto ípuźczę ná was złość wálżę *RejPos* 63v.

»potwarz i powieść fałszywa« (1): *KochPs* 64 *cf* »potwarz zywa«.

»potwarz i prze(na)śladowanie« [szyk 1:1] (2): Ale což to zá Apoftołowie/ co fie rádži kriją? Nie tákci czynili Apoftołowie Chriftułowi/ ktorzy fie y z tego kocháli/ że ie Pan Bog miał zá godne/ áby dla Imieniá iego potwarze/ y prześládowania ćierpieli. *WujJud* 181; *SkarŻyw* 389. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»potwarz i przewrotność« (1): Gdyż grzełzimy y kłamamy przeciw Pánu/ a odstępuiemy od Bogá náłzego/ mowimy potwarz y przewrotność [*loqui calumniam, et perversitatem*]/ á poczynamy y zmyflamy w fercu łowá kłamliwe. *BibRadz Is* 59/13.

»potwarz a (i) przymowka« [szyk 1:1] (2): A przełtho ia żadnych rołthyrkow [*tj. zwad*] nietzynię. Aleć thę ftárodawną przymowkę y potwarz [*tj. że czynią roztyrki*]/ nołżá ná łobie wżyfcy wierni y prawdziwi łudzy Boży. *KrowObr* B2v; *Mącz* 468d. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»potwarz i wykręt (a. wykrętny wykład)« (2): *GrzegRóżn* B3; Pás owce moię: Pás bárány moie. To fą łowá Ewánieliey y prawdy Chryftułowej/ ták iáłne iż fie żadney potwarzy y wykrętnego Heretyckiego wykładu nie boią. *SkarJedn* 64. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»potwarz a (i) wymysł« [szyk 2:2] (4): A wżák wiełz iż nigdy fwiát nie náydował prawdziwych przyczyn do wiernych Páńskich/ iedno potwarzámi á rozlicznymi wymyflý zázwdy przełádował wierny Kołcioł iego. *RejPos* 336, 336; *WujJud* b3; potwarzy y wymyflý Heretyckie opuściw[iz]y/ łuchaymy ftárożytnych y świętych Doktorow Lácińskich y Greckich *SkarJedn* 65.

»potwarz i wywracanie słow« (1): będą Marćinowi nieprzyaćiele iego złorzeczyć: [...] poki fie też [...] nie vzna y nie náwroci: y poki fie miałto złorzeczeńftwá dobrzemowić [!] á miałto potwarzy y wywráćania łow prawdy wyznawáć nie náuczy. *CzechEp* *3.

»potwarz i wzgarda« (1): Kto wniewinności ćierpi/ dla Chryśtuśa ćierpi/ y kto go w nośzeniu potwarzy/ y wzgardy v ludzi náíláduduie [!]. *SkarŻyw* 185. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»złość (a. złorzeczeństwo) i potwarz« = *maledictum et contumelia* *Mącz* [szyk 4:1] (5); *LubPs* bb2; *Mącz* 87d; [*pan do sługi swego*]: Spráwiwłzy tę rzecz ktorąm ći rofkazał/ nátychmiast lię do mnie wroć. Ktoryż sługá tak iest śprofný/ żeby to słowo/ nátychmiast/ tak wykładał/ gdy od páná nowe rofkazanie o wroceniu będe miał? Mnimam iże żaden/ chyba żeby był śzalon/ ábo żeby rofkazanie páńłkie iáfnemi słowy dáne/ potwarzą y złością [*calumnia et malicia*] wywroćić chciał. *ModrzBaz* 98v; *StryjKron* A6; Tám obaczyłz krewkość ludzką w Apoftolech: obłudę y zdradę w Iudaśzu: pochlepstwo w łudze Annałzowym: niewdzięczność w Zydziech: zawiśną złość/ y potwarz częstą w Biskupiech *LatHar* 262. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

Wyrażenia przyimkowe: »dla potwarzy« = *contumelie causa* *Mącz* (5); *Mącz* 42c; ieden káplán Báłfus [*oskarżył papieża Sykstusa*]/ żeby miał być cudzołożnikiem/ śtąd go chcieli precz wygnąć. On potym vdzyáał Synod ná LVIII Biskupow/ y wywiódł sie przez świádkci. A tak Báłfá śkazano wypędzić z zyemie precz dla potwarzy *BielKron* 160.

~ *W połączeniach szeregowych* (3): *PowodPr* 66; *SkarKaz* 2b; Krolestwo lię przenosi od narodu do narodu: dla nieśpráwiedliwości y krzywd/ y potwarzy/ y dla rozmáitych zrad. *SkarKazSej* 702. ~

»z potwarzy« (3): Rzekł Iozeph/ [...] pámiętay ná mię przed Krolem/ á podwodź go áby mię kazał puścić bociem nic nie winien/ z domum przedan potáiemnie/ tu s potwárzy liedzę *BielKron* 16v; ná ktorego [*z nieprzyjaciół*] kiedy zá to/ lub przed zwierzchnością/ lub przed połpolńtwem [*apostołowie*] inftygowáli nierzkąc z potwarzy iákicy/ ále y zá náłufzniefzją ktoraby lię im od nieprzyjaciół podáła przyczyną. *CzechEp* 18.

~ *z potwarzy czyjej* (1): Kryśpuśa [...] dał Konftántynus zábić s potwarzy śwey żony Faułty/ ábowiem go śpotwarzáá by ią miał poniewalác gwałtem/ á on niechciał ná iey żádość niewśtydliwą przyzwolić. *BielKron* 156v. ~

»prze(z) potwarz« = *per calumniam* *Mącz*, *Modrz* (6): *Per calumniam, malitiam aliquid petere*, Przes potwarz co ná kim wyśtać chcieć/ álbo wypráwowác *Mącz* 32b; *CzechRozm* 217v.

~ *prze potwarz czyją* (1): BOże [...] przykłonić sie rácz miłóćiwie ku mnie ábowiem prze żáłobliwą prozbę moię zaburzyłá sie myśl moią/ á to prze potwarz śprzećiwnikow moich/ ktorzy by rádzi wgniewie śwem wbili ná mię niewinnego wśfytki złoćci co ich ná świećie. *RejPs* 81.

Wyrażenie: »przez chytrą potwarz« (1): [*Trojanie zabili Palamedesa*] Wśzakże drudzy piśzą/ iż go łámi Grekowie przez chytrą potwarz zábili *BielKron* 58v.

Szeregi: »fałszywie a przez potwarz« (1): Iełliby ktory z nich co takie⁸⁰ fałszywie á przez potwarz [*falso ac per calumniam*]/ dla ośzukánia ábo śędźiego ábo przećiwney śtrony w práwie vczyńił ábo wyrzekł/ to y niemoże lię długo zátáić/ y karánia nieuydźie. *ModrzBaz* 94.

»przez sromotne pisanie i przez potwarz« (1): ale y onym teź złorzeczeniem/ y tymi wśczypliwyimi przymowkámci bárzo śie Pan Bog obraża/ ktore śie dzieię przez ksiáżłki álbo sromotne piśánie/ y przez infze potwarzy tákoweź. *KuczbKat* 340. ~

»z potwarzą« (1): Y támže zaráz vkázuie w czym go wierni náfládowác máiá/ gdy ták dáley mowi: ktory grzechu nie vczynił/ áni náležioná bylá zdrádá w vsćiech iego. A wždy on/ będąc z potwarzą nieiáká zláiiány/ nie odláiował: á cierpiác/ nie groził. *CzechEp* 233.

Personifikacja (1):

Szereg: »szkalowanie z potwarzą« (1): TV [na obrazie] zás przekłéta zázdrość mátká woyny iedzie: Szkalowanie z potwarzą konie liwor [tj. zazdrość] wiedzíe *KochMRot* Cv.

W przen (10) : Tyś mię wybawił dla wielkiego miłosierdzia twego/ [...] Z żywothá głębokiego grobu/ od ięzyká nieczyftęgo/ y od fálefnego ofkárzenia przed Krolem/ y od potwarzy ięzyká niefpławiedliwego. *BibRadz Eccli* 51/7 [przekład tego samego tekstu] *KochPs* 186; POTwarzy íprofna/ Potwarzy ízkodna/ Ty ná niewinność/ Nigdy niegodna/ Zárzucałz siatki. Ty prawdę tłoczyłz Mową twą hoyną/ Fałz przykry zlóciłz. *GosłCast* 75, 76.

W połączeniu szeregowym (1): (*marg*) by cnotá bylá sílábý złego vftáło. (-) Vpádłábý wnet oná iádowita niefpławiedliwość/ oná íroga ludzka fkażcá potwarz/ vpádłábý wftytká niecnotá wymyflna niepobożnych ludzi/ vpádłábý rofterki/ kłopoty/ zawiłkáne á niefpławiedliwe z dziwnemi hánfzlaki ony práwá obrzydłé *RejZwierc* 96.

Fraza: »potwarz szczypie« (2): Mógłbym tu przypomiónać przed wámi/ zacné y święté ludzie/ którym ia ni w czym rowien ieftem: które zazdrość z potwarzą záváłze ízczypála. *OrzQuin* E3; *GrabowSet* N3.

Zwroty: »[na kogo] potwarz knowác« (1): Oftrzeyfzy nád náoftrzoná Brzytwę ięzyk twoy/ pilnuie Nieprawdę zmyślác ízaloná/ Y ná dobre potwarz knuie. *SzarzRyt* A4.

»nadawác potwarzą« = *potwarzac* (1): [Jerozolimo] lichwę y przybytek bráłás/ nádawálás przyiáciele twoie potwarzą [fraudabas proximos tuos cum oppresione]/ á mnieś przepominála/ mowi Adonái Iehowá. *BudBib Ez* 22/12.

a. *Falszywe oskarżenie, fałszywy zarzut przed sądem* (51) : Ták że też y o rany/ zgniewa fię fásiad ná fásiádá/ rani go kto iny/ á on wnet ná íwego fásiádá [...] choćiá on we czterdziestu y dáley milách ná on czas będzie/ rány opifze. [...] á o tey potwárzy/ ták w Státucie nápiáno/ iz o nię nikt pozwác nie śmie *GórnRozm* G3, G3; *Paprup* B2; To téz nie mnieyfza/ iz fie zásię ták wiele potwarzy námnożyło/ że też té bez przyczyny *criminaliter* pozywáią perfony niewinné/ y wyciągáią Akci *SarnStat* 147; potwarz íeft fałszywé názbyt świádectwo bez wftydu. *SarnStat* 710; A ták przy którój ítronie potwarzby fie náłázłá, ten íam *reconuetionaliter* pozywa. *SarnStat* 1821, 257, 505, 572, 626, 710, 712.

potwarz czego (1): ABy ná obie ítronie około Gléytowój przepieczności onych/ którym nieprzyiáźni bywáią opowiedáné/ było obwárowano: á izby cí/ którym karánié przynależy/ potwarzmi gléytownych líftów niewinnie nie byli wikłáni *SarnStat* 157.

potwarz o co (5): Pozowie/ przyśięgę mu ná rány fkażá niefpławiedliwá/ tu ow nieboraczek niewinny pláćić muśi. (*marg*) Potwarz o rány. (-). *GórnRozm* G3, G3 *marg*. Cf »potwarz zadać«.

potwarz w czym (2): *SkarKaz* 351b; A kto wyliczy náłze potwarzy v práwá/ w pozwách/ y zdrády w ípráwách/ y w fádách/ y ofzukánia/ y obłudności/ y pokrytości miedzy námi? *SkarKazSej* 705a.

W połączeniach szeregowych (6): Iáko świeckiego ták y duchownego mieczá bárzo/ á bárzo potrzebá: mnieyby było v was mordow/ mniey gwałtow/ mniey náíázdow/ mniey fałzow/

mniey potwarzy/ mniey nie vćiwego miefzkánia/ mniey krzywoprzyśięftwá/ mniey bluźnierftwá. *GórnRozm* D, L; A Iżby fie okázia potwarzom, fwarom, y krzywoprzyśięgániu odćięłá, ktemu iżby Sędzia pewnieyłzy był, o co, y o którą rzecz grá idzie, *et de quali et quanta iniuria* ma fąd czynić. *SarnStat* 1284; *PowodPr* 64; *SkarKazSej* 705a [2 r.].

W przeciwstawieniach: »potwarz ... prawda, sprawiedliwość« (2): Prokuratorowie potwarzy fy z Státutu vczá á nie fprawiedliwości Bożey *OrzRozm* E2; *Mqcz* 32b.

Zwroty: »potwarzá iść« [*w tym: na kogo* (1)] (2): Item kogoby przeszwyanthczono yłzby pothwarzá na kogo sedl. A vyną wczem pothwarnye dawał, przed prawo czyagnal pothwarnye. *LibLeg* 6/116; *GórnRozm* G4v.

»odwieść się potwarzy« (1): [*kto*] iefli fię odwiedzye potwarzy/ tedy ten co mu zádał potwarz ma mu dáć [...] trzy grzywny *UstPraw* C3v.

»świadczyć potwarz« (1): Thakyemv pothwarczci mayá thwarz przepalicz y them szwyathkom, czoby za nyem szwiathczily Thaką pothwarz *LibLeg* 6/116v.

»z potwarzy się wywodzić« = *oczyszczać się z zarzutu fałszywego oskarżenia* (1): A który [*prokurator*] fię trzy rázy z potwarzy wywodzi/ tákiemu czwarty raz niema być dopuřczono *UstPraw* C3v.

»[*komu*] potwarz zadać; potwarz zadana« [*w tym: około czego* (1), *o co* (3)] [*szyk zmienny*] (2;6): Komu potwarz około Prokurácyey w prawie zádádzą/ tedy iefli [...] [*udowodni swą niewinność*]/ tedy ten co mu zádał potwarz ma mu dáć zá winę trzy grzywny/ á fądowi trzy. *UstPraw* C3v; O potwarzy zádánéy y potwarcy. *SarnStat* 571, 572, 710 [2 r.], 912, 912 *margin*.

Wyrażenia: »potwarz ludzka (*a. złych ludzi*)« (2): ABy potwarzóm złych ludzi drógá była zámknioná: iż zwykli niektórzy ludzie fwarliwi/ ludzi niewinné potwarnie o vczynek mężobóyftwá przed wielá lat vczyniony/ záłobliwie ofkárzác *SarnStat* 611, 408.

»oczyścienie potwarzom« = *wykazanie przed sądem swojej niewinności; purgatio calumniatoribus* *JanStat* (3): A tákové oczyścienié potwarzóm trzykroć tylko ma być fkazano: á iefli czwarty raz będzie kto obwinion o vczynek potwarny/ więcéy ku fprawowánium fie nie ma bydź dopuřczon *SarnStat* 572, 710, 912.

»w potwarzy uznany« = *ten, któremu dowiedziono, że dopuřcił się potwarzy* (3): Który gdy w potwarzy vznány będzie [*Quo in calumnia comperto* *JanStat* 588]: my tákowego z powinności y z zwierzchności náłzéy bezecnégo fkażemy bydź: y na twarzy znák mu przepálic rofkażemy. *SarnStat* 711, 506, 933.

Szeregi: »potwarz a fałsz« (1): Iuramentum de calumnia vitanda, Przylięgá którą w prawie ftrony/ álbo ych procuratorowie czynili/ że fie niechcieli potwarzá á fałszem w prawie obchodzyć yedno prawdą. *Mqcz* 32b.

»potwarz, krzywoprzyśięstwo« (1): iż kto fię ná czyię máiętność vłádzi/ [...] przysięgá fałszywą wyżuie fąsiádá ze włyftkíey máiętności. To tákíey potwarzy/ krzywoprzyśięftwá/ liczbá niezliczona [...] w Státucie nápiáno/ iż o nią nikt pozwác nie śmie *GórnRozm* G3.

»potwarz i plotka« (1): Niech przeto v fądu niebędą takie potwarzy y plotki [*eiusmodi calumniae et ineptiae*]. Do káždego też ártykułu práwnego/ niech będzie przydána iáka przyczyná okazująca słuźność. *ModrzBaz* 98v.

»potwarz i prawo [= *procesowanie się*]« (1): Ale kiedy fię ludzi fkrzętnych namnożyło/ Ktorem potwarz/ i prawo uřtawicźne miło: Kiedy o namnieyřzą rzecz kazdy na Seym ruřzi [...] Kto tak żelazney głowy/ albo tak cirpliwy/ Zeby mógł wřzitkich słuźać/ i uznać kto krzywy *KochSat* B2v.

»wykręt a potwarz« (1): gdzieby prawa piřanego nie řtało, priores similes sententias a prokuratorowie in diffugium iustitiae wykręty a potwarzą dla řwego pożytku czyniliby dylacje nieřluźne, niepoboźne ku krzywdzie drugiej řtronie [...] tedy niechaj piřwej położy winę *Diar* 93.

Wyrażenie przyimkowe: »przez [= bez] potwarzy« = *citra calumniam JanStat* (1): á zá tym řwiádectwem iáko waźnym y dořtátecznym powodowa řtroná przeřpiecznie y przez potwarzy/ v fądu Ziemiřkięgo řámotrzeć řobie równęmi przyřięgřzy/ wedle řtáreģo zwycźái u może obwinionęgo pokonać. *SarnStat* 616.

Synonimy: *falsz, kalumniya, kłamstwo, nieprawda, obelźenie, obelģanie, obmowa, omowa, oskarga, oskarźenie, oszczerstwo, przymowka, sromocenie, szkalowanie, urąģanie, uwłaczanie, zniewaźenie.*

Cf **POTWARSTWO, POTWARZANIE, POTWARZENIE**